

واژه‌گزینی در زبان فارسی

واژه‌گزینی در زبان و ادب

چکیده

زبان‌شناسان معتقدند که ورود واژگان بیگانه به زبان‌های مختلف امری طبیعی است و این داد و ستد زبانی از گذشته بوده است و از این پس نیز خواهد بود؛ بنابراین، همه‌ی زبان‌ها پیوسته در حال تغییر و سازگاری با نیازهای زمان خود هستند تا با وام‌گیری یا آفرینش واژه‌های نو و ترکیب‌های بدیع بتوانند از عهده‌ی موقعیت‌های جدید برآیند. اگرچه ورود برخی از واژه‌های بیگانه به زبان امری است اجتناب‌ناپذیر، اما باید توجه داشت که این ورود به یک هجوم و تصرف کامل زبان وام‌گیرنده تبدیل نشود که در این صورت به اشغال زبان و نهایتاً استحاله‌ی فرهنگی و اجتماعی و زبانی منجر خواهد شد.

زبان همانند موجودی زنده است که می‌میرد و زاده می‌شود. پس به نگره‌داری و مراقبت نیاز دارد و بر اهل زبان واجب است که اسباب سلامت و تکامل و عوامل بالندگی آن را فراهم سازد و آنچه را که موجب آلودگی و پژمردگی و بیماری زبان می‌شود کنار گذارد. جهت تحقق این امر در زبان فارسی به شیوه‌های زیر عمل می‌شود:

۱. واژه‌سازی با عناصر زنده و پویای زبان خود، به سه شکل:
الف) اشتقاق؛ مثل همایش، رایانه، نمکدان.

ب) ترکیب؛ مثل هواپیما، خودرو، نرم‌افزار، برف پاک‌کن.

ج) اشتقاق - ترکیب؛ مثل همه‌پرسی، دلباختگی، آتش‌نشانی.

۲. استفاده از واژه‌های فشرده (اختصاری)؛ مثل سمپاد (سازمان ملی پرورش استعدادها در خشان)، سانا (سازمان انرژی‌های نو ایران)

۳. وام‌گیری؛ در این شیوه اهل زبان به دو صورت به رفع نیازهای زبانی خود می‌پردازد: الف) وام‌گیری عناصر بیگانه به همان گونه که در زبان مبدأ استفاده می‌شود و به آن واژه‌ی دخیل یا عاریتی نیز گفته می‌شود. این واژه‌ها معمولاً یا به همراه ورود ابزارهای فنی، مانند رادیو، تلویزیون یا به دنبال کشفی در علوم مانند بیروس و باکتری وارد زبان می‌شوند یا مربوط به نهادهای ناآشنایی است که در زبان کشور وام‌گیرنده مشابهی ندارد و اگر هم داشته باشد عیناً به آن صورت نیست، مانند بورس، پارلمان.

ب) وام‌گیری عناصر بیگانه و شناس‌نامه و هویت فارسی به آن بخشیدن. به این ترتیب که به کمک تکواژهای اشتقاقی یا تکواژهای آزاد و واژه‌ی وام گرفته شده، مطابق نیاز زبان واژه‌ی جدید ساخته می‌شود و رنگ فارسی به خود می‌گیرد و

ادامه مطلب در صفحه ۵۸

در این مقاله سعی شده است، ضمن بیان فرآیندهای واژه‌سازی و واژه‌گزینی، به یکی از تصرفات فارسی زبان‌ها در واژه‌های عربی پرداخته شود که به گسترش قلمرو واژگانی منجر گردیده و با یکی از بیاموزیم‌های زبان فارسی سال دوم و یکی از خودآزمایی‌های زبان و ادبیات فارسی (عمومی) پیش‌دانشگاهی مرتبط است.

کلمه‌واژه‌ها

واژه‌سازی، واژه‌گزینی، ترکیب، اشتقاق، وام‌گیری، کلمات مختموم به «ه» و «ه» ت

سیدوشی یوسف زargar
کارشناس زبان و ادبیات فارسی
و دبیر مراکز پیش‌دانشگاهی بابل